

мр Слободан ИЛИЈИЋ
члан Председништва Удружења правника Србије

СТАТУСНОПРАВНА ПИТАЊА АКТУАРА У ОСИГУРАЊУ СРБИЈЕ

Резиме

У овој студији изложена су актуелна статусноправна питања актуара из уредној права осигурања, зајим њихове статусноправне карактеристике у осигурању Србије. Такође, анализирани су регулисани и нерегулисани аспекти овлашћених актуара у важећем Закону о осигурању. У закључцима је констатовано да овлашћени актуари у друштвима за осигурање имају доминантну улогу у току члановој животној друштвима. Ако настане спор у финансијском пословању између овлашћеној актуара и управе друштвима за осигурање, Народна банка Србије интервенише по Закону о осигурању као медијатор или арбитар или омбудсман осигурања. Исто тако, ако настане спор између овлашћеној актуара и самој ревизора у односу на његов неаутичан извештај, Народна банка Србије поново интервенише. Аутор предлаже да се уместо Народне банке Србије формира једно независно тело да мири или арбитражу у овој врсти спорова.

Кључне речи: овлашћени актуар, друштво за осигурање, статусно-правна питања.

I Увод

Актуари су постали цењена професија и радо виђени стручњаци специфичног знања у сваком привредном друштву, код нас и у свету. Па

ипак, актуари су недовољно правно, а нарочито статусноправно, сагледавани у домаћој правној публицистици и периодици. У свету, актуари су ангажовани у различитим областима финансијског и правног система. У Србији актуари се обично помињу у вези са делатношћу осигурања, банака, инвестиционих фондова, пензијских фондова, у вези са консултантским фирмама, као вештаци у судовима и сл. У оквиру таквог присуства актуара у Србији у овом раду биће речи само о статусноправним питањима актуара у осигурању.

Са лексичког становишта, актуар или *actuarius* је судски писар, односно писар који води архивске књиге неког надлештва и стара се о актима који долазе и одлазе.¹ Са становишта историје актуарске науке, савремени почeci те науке обично се везују за име *Edmonda Halley*, познатог математичара и астронома, који је израдио таблице смртности и довео их у везу са теоријом вероватноће, чиме је постигнут резултат да је утврђен износ који треба да се уплати при куповини доживотног ануитета (1693. године). Прва примена овог актуарског метода у осигурању забележена је код светски познатог осигуравача „*The Equitable*“, разуме се, у пракси животног осигурања. Данашња професија актуар није присутна само у области осигурања живота, већ прожима све врсте послова осигурања. Сматра се да се данас у светској осигуравајућој пракси може затећи око 450 различитих врста послова осигурања и у свима њима актуари су веома ангажовани, што открива због чега су актуари у светским размерама постали цењена професија и радо виђени стручњаци.

II Актуелна статусноправна питања актуара у упоредном праву осигурања

Од статуса актуара у конкретном правном систему зависи круг статусноправних питања у осигурању. У упоредном праву осигурања питање начина организовања актуара не изазива проблеме. У већини правних система предвиђено је да актуар може да буде организован и у виду правног лица и у виду самосталног регистрованог стручњака, физичког лица, стим да преовлађујуће решење актуар – правно лице.² У свим правним системима заједничко је да актуари подлежу више-мање прописаној јавној регистрацији своје делатности. Даље, запажено је негде веће учешће једног или више националних стручних удружења на

1 Милан Вујаклија: *Лексикон стvраних речи и израза*, Просвета, Београд, 1961, стр. 23.

2 „Welches Profil hat der verantwortliche Actuar?“, *Zeitschrift fuer Versicherungswesen*, бр. 10/2006, цитирано према преводу расправе објављене у АД за осигурање и геосигурање „ДДОР Нови Сад“, бр. 262/2006, стр. 130.

регулативу тог правног система, а негде мање или никакво учешће националног стручног удружења актуара. У том погледу утицај националног удружења актуара на законску регулативу у Србији није до сада био на задовољавајућем нивоу, па ови редови, између осталог, иду за тим да се тај утицај доведе на задовољавајући ниво. Потписник ових редова није адвокат тог удружења, али му научна савест налаже да професија актуара игра доминантну улогу у осигурању, те је отуда на крају рада изложена једна законска иницијатива. Једно од важних питања у упоредном праву осигурања јесте однос између актуара и управе привредног друштва, овде друштва за осигурање. Наиме, има правних система у којима је дозвољено да актуар буде члан управе друштва за осигурање (на пример, Немачка), али и правних система (на пример, Велика Британија), у којима актуар не сме да буде члан управе друштва за осигурање.³ Ове разлике у статусноправним питањима актуара не само у осигурању, него и у свим другим привредним друштвима, постале су предмет живе дискусије. У том погледу истицано је да се у правном систему, у коме актуар не сме да буде члан управе осигуравајућег друштва, полази од тога да актуар не сме да буде у управи осигуравајућег друштва ангажован, надлежан за финансијска питања. Обрнуто, у правном систему, у коме је дозвољено да актуар буде члан управе осигуравајућег друштва, сматра се да постоји сукоб интереса, јер кроз редовне активности актуара у том друштву долази објективно до неравнотеже између интереса управе дотичног осигуравајућег друштва и клијената. У правном систему, у коме актуар не сме да буде члан управе осигуравајућег друштва, надзорни орган за делатност осигурања легитимисан је да бди над очувањем тог правила, односно надзорни орган постаје његов строги чувар. Подвучено је да је у оваквом систему актуар стекао углед у најширим привредним круговима као стручни ауторитет који је у стању да заступа с једне стране интересе осигуравајућег друштва, његових органа, акционара и сл., а са друге стране да заступа интересе осигураника, корисника осигурања и трећих лица. Обрнуто, у правном систему, у коме је дозвољено да актуар буде члан управе осигуравајућег друштва, констатовано је да се актуар у јавном наступу једва разликује од оних који заступају интересе тог друштва (на пример порт-парола друштва). Ова констатација се не сматра претераном стога што не би било реално да актуар, који је члан управе друштва, има друкчије мишљење од општег мишљења осталих чланова управе тог друштва. Другим речима, у овом правном систему оцењено је да актуар израчунава само оно што му се да, додели, као радни задатак, а да актуар не размишља даље о томе шта би својом стручношћу и знањем могао да допринесе

3 *Ibidem.*

у реформисању или побољшању управо пословања тог осигуравајућег друштва.

Савремена дискусија о статусноправном питању односа актуара према управи друштва за осигурање започета је у немачком праву осигурања. Наиме, новембра месеца 2003. године Немачко удружење актуара и Немачко друштво за математику осигурања и финансијску математику прославили су 100 година рада тих институција, што значи да се са организованим радом у тој области науке почело 1903. године и да је у години прославе у Немачкој регистровано око 2.000 актуара.⁴ Управо после те прославе покренута су у круговима правника у осигурању наведена статусноправна дискусија. О овом питању из Немачке дискусија се проширила и на цео свет. Та дискусија није завршена, а допрла је и до домаћег законодавца статусног права осигурања Србије, који је кроз сада важеће законске одредбе изразио свој став. Међутим, већ се у Србији јавно нуде нове верзије статусног права осигурања, тако да статусноправна питања актуара добијају на својој актуелности.

III Статусноправна обележја актуара у осигурању Србије

Основна обележја правног положаја актуара у осигурању Србије предвиђена су у Закону о осигурању (скраћено: ЗОС).⁵ Према ЗОС-у актуар у Србији може да стекне дозволу за бављење тим послом или као правно лице регистровано за обављање актуарских послова или пак као физичко лице, у својству овлашћеног актуара (члан 39 став 2 тачка 11), с тим што претходно мора да стекне звање овлашћеног актуара полагањем испита пред Комисијом Народне банке Србије.⁶ По том пропису подносилац захтева за издавање дозволе за бављење актуарским пословима дужан је да Народној банци Србије (НБС) поднесе један број законом прописаних доказа. У првом реду подносилац захтева мора да презентира доказе о испуњености услова у погледу школске спреме, квалификације и професионалног искуства, затим доказ да у последње

4 Редакцијски коментари „Сто година институције немачких актуара“, *Токови осигурања*, бр. 1/2004, стр. 36; „100 година њемачких актуара“, *Свијет осигурања*, бр. 6/2003, стр. 33.

5 *Службени гласник РС*, бр. 55/2004, 70/2004 – исправка, 61/2005, 61/2005 – др. закон, 85/2005 – др. закон, 101/2007, 63/2009 – УС, 107/2009 и 99/2011.

6 Напомиње се да је Одлука о условима за стицање звања овлашћеног актуара (*Службени гласник РС*, бр. 104/2006 и 3/2011) донета у мандату гувернера Радована Јелашића и да је отворила низ уставноправних и законодавноправних питања. Примера ради, један од законских основа за доношење наведене одлуке је био 143 ЗОС-а. О уставности члана 143 ЗОС-а потписник ових редова изјаснио се детаљно у чланку, „Уз нови Закон о осигурању“, *Токови осигурања*, бр. 2/2004, стр. 3–5.

три године то лице није било члан управе, надзорног одбора или носилац посебних овлашћења у правном лицу над којим је отворен или спроведен поступак принудне ликвидације или стечаја, као и доказ да то лице не подлеже ограничењима избора прописаних овим Законом, а који се односе на чланове управе и надзорног одбора акционарског друштва за осигурање. Исто тако, по ЗОС-у лице, које подноси захтев за обављање послова овлашћеног актуара, дужно је да НБС презентира доказ да није безусловно осуђивано на казну затвора дужу од три месеца, затим доказ надлежног органа управе о измирењу пореза, не старији од шест месеци, као и оверену копију решења надлежног органа управе о утврђивању и наплати пореза за текућу или претходну годину. У целини узев, може се закључити да су услови за издавање дозволе НБС за бављење актуарским пословима уподобљени условима захтева за издавање дозволе за члана управе, надзорног одбора или носиоца посебних овлашћења у правном лицу.⁷

У актуарској науци у Србији сматра се да су актуари стручњаци, који поседују знања из опште математике, математичке статистике, стохастичких процеса, финансијске математике, актуарске математике, финансија, осигурања и рачуноводства. Сматра се да они свој посао обављају савесно, поуздано, марљиво, поштено и транспарентно, као и да су свесни своје професионалне одговорности.⁸ Полазећи од ове оцене стања у актуарској професији у Србији, коју је изрекао председник Удружења актуара Србије у току израде Нацрта ЗОС-а, одредбе ЗОС-а предвиделе су и један посебан услов за овлашћеног актуара, односно овлашћеног актуара запосленог у правном лицу регистровано за обављање актуарских послова. Наиме, по основу члана 39 став 2 тачка 11 ЗОС-а физичко лице, које је поднело захтев за издавање дозволе за бављање актуарским пословима, као и правно лице регистровано за бављање актуарским пословима, дужно је да уз захтев поднесе уговор о обавезном осигурању за штету коју овлашћени актуар може да проузрокује датим мишљењем. Дакле, поред прописаних општих услова, наведених у претходној тачци овог одељка, посебан услов за издавање дозволе овлашћеном актуару од стране НБС за вршење актуарских послова у Србији представља претходно закључење уговора о осигурању од професионалне одговорности између друштва за осигурање с једне

7 Заслуживало би пажњу да се посебно правно анализа следеће питање, и то: да ли се услови прописани ЗОС-ом за стицање звања овлашћеног актуара разликују од услова прописаних Одлуком о условима за стицање звања овлашћеног актуара (*Службени гласник РС*, бр. 104/2006 и 3/2011)?

8 Јелена Кочовић, „Актуарска анализа подзаконске регулативе“, *Зборник радова „Осигурање у светлу новој законодавства“*, Палић, 2005, стр. 294–298.

стране, и овлашћеног актуара или правог лица регистрованога за бављење актуарским пословима с друге стране.

Из изложених општих услова произлази да актуари у Србији имају прописане услове за бављење професијом какве имају актуари у упоредном праву осигурања. У односу на посебан услов, тј. на увођење обавезног осигурања овлашћеног актуара приговорано је у стручној јавности да ЗОС није предвидео минималну суму осигурања на коју се најмање може да закључи уговор о овом обавезном осигурању, већ је питање суме осигурања препустио општим условима осигурања, што може да проузрокује да се у осигуравајућој пракси та законска обавеза сведе на подосигурање овлашћених актуара.⁹ На тај начин могу да буду доведена у питање права трећих оштећених лица, а што није био циљ увођења овог обавезног осигурања. Осигуравајућа и судска пракса још нису дали несумњив одговор на наведени приговор.

У односу на питање односа између актуара и управе друштва за осигурање, које је актуелно у упоредном праву осигурања, ЗОС је предвидео да овлашћени актуар не сме да буде члан управе или надзорног одбора, а томе је још додато да овлашћени актуар не може да буде интерни ревизор у истом друштву за осигурање (члан 186).¹⁰ У том погледу правни систем Србије може да се сврста у оне правне системе из упоредног права осигурања, који изричито забрањују спајање улоге овлашћеног актуара и члана управе, односно надзорног одбора друштва за осигурање. У вези са овом законском забраном стоји и овлашћење директора друштва за осигурање да именује овлашћеног актуара (члан 181 став 4), што практично значи да је овлашћени актуар у радном односу са друштвом за осигурање, односно да је запослен у том друштву. Дакле, ЗОС не предвиђа могућност да се изван друштва за осигурање ангажује овлашћени актуар.

Једно од најсложенијих статусноправних питања овлашћеног актуара јесте питање његове одговорности. ЗОС је питању одговорности овлашћеног актуара приступио путем једне формуле, али без улажења у детаљније регулисање тог питања. У ЗОС-у је предвиђено: ако се утврди

9 *Детаљније: Предраг Шулетић: „Осигурање од одговорности давалаца услуга“, лист АД за осигурање и реосигурање „ДДОР Нови Сад“, Нови Сад, бр. 262 (мај–јул), 2006, стр. 46–51; Слободан Илијић, „Облици обавезног осигурања у Србији“, Зборник радова Привредне коморе Србије са савештовања, одржаног новембра месеца 2009. године на Златибору, на ошћину њему „Имовинска осигурања“, Златибор, 2009, стр. 27–44.*

10 Приказивачи одредаба Закона о осигурању (из реда чланова радне групе, која је помагала странцима да се редигује тај закон на српски језик), били су јако поносни на себе што су интерну ревизију предвидели у овом закону, тако да су је у одредбама помињали и где треба и где не треба да је помињу.

да се овлашћени актуар, приликом вршења послова из своје надлежности, не придржава обавеза прописаних Законом, НБС може према овлашћеном актуару да предузме две мере: (1) да упозори актуара; (2) да одузме овлашћење од до тада овлашћеног актуара. Изрицање мера НБС по ЗОС-у није облигаторно, односно по ЗОС-у изрицање ових мера је факултативно. Шта се по ЗОС-у сматра да су обавезе овлашћеног актуара, којих обавеза овлашћени актуар мора да се придржава, законодавац се изјаснио следећим правилом, и то: овлашћени актуар дужан је да обавља своју делатност у складу са Законом и правилима актуарске струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком (члан 183 став 2). Ако се утврди да је актуар повредио обавезе прописане у виду наведене законске формуле, НБС овлашћеном актуару може да изрекне блажу меру, тј. упозорење (члан 188). Строжа мера, односно одузимање овлашћења актуару, може да изрекне НБС из следећа три разлога. Први разлог ће наступити ако се утврди да је овлашћени актуар наставио да поступа противно члану 182 став 2 ЗОС-а упркос изреченом упозорењу. Други разлог ће наступити ако се накнадно утврди да је овлашћени актуар то овлашћење стекао на основу неистинитих и нетачних података, а трећи разлог ће наступити ако овлашћени актуар буде безусловно осуђен за кривично дело које га чини недостојним за обављање актуарских послова. Најзад, ако НБС изрекне строжу меру, односно овлашћеном актуару одузме овлашћење, као и случају ако наступе околности којим се повреди забрана о неспојивости својства овлашћеног актуара и члана управе, односно надзорног одбора, директор друштва за осигурању дужан је да донесе решење о одузимању овлашћења дотадашњем овлашћеном актуару, а да у даљем року од 30 дана именује новог овлашћеног актуара. Управни поступак по коме поступа НБС кад се утврђује наведена одговорност овлашћеног актуара, као и капацитет евентуалног управног спора тим поводом, засновани су на члану 86в Закона о Народној банци Србије.¹¹

IV Регулисани и нерегулисани аспекти места и улоге актуара у осигурању у Србији

ЗОС је прописао које доказе уз захтев треба да поднесе оснивач друштва за осигурање. Међу најважније прилоге уз захтев оснивача код оснивања друштва за осигурање спадају предлози општих аката пословне политике, са приложеним мишљењем овлашћеног актуара (члан 58 ЗОС-а) и пословни план (члан 40 ЗОС-а). Ово су најважнији прилози уз захтев оснивача друштва за осигурање стога што надзорном органу тре-

11 Службени гласник РС, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 – др. закон и 44/2010.

ба да предоче слику будућег успеха у пословима осигурања. Граматичким тумачењем члана 58 ЗОС-а могао би се стећи утисак да се мишљење овлашћеног актуара прибавља у функцији додатне гаранције да ће све бити пословно успешно у новом друштву, а стварно овлашћени актуар је изворни стваралац општих аката пословне политике новог друштва, те у том смислу треба разумети одредницу – о прилагању мишљења овлашћеног актуара.

По редоследу излагања у члану 58 ЗОС-а је од оснивача захтевано да припреми статут, друге опште акте, годишњи план пословања и акте пословне политике. Предлоге статута и других општих аката оснивач друштва за осигурање обезбедиће у сарадњи са правном струком, а код израде годишњег плана пословања оснивач ће ангажовати пре свега овлашћеног актуара и евентуално припадника економске струке. Поводом наведене обавезе оснивача, акти пословне политике несумњиво представљају најзначајнији и извесно најобимнији део доказног и чињеничног материјала уз захтев оснивача друштва за осигурање за добијање дозволе за рад. Општи акти пословне политике посебно су прецизирани у ЗОС-у. Према члану 58 ЗОС-а на листи општих аката пословне политике налазе се, и то: (1) општи и посебни услови осигурања, као и тарифа премија; (2) одлука о техничким основама осигурања; (3) одлука о критеријумима, начину утврђивања и табели максималног придржаја и укупном износу самопридржаја; (4) правилник о условима и начину депоновања и улагања средстава; (5) правилник о максималним стопама режијског додатка; (6) правилник о формирању и начину обрачунавања и висини преносних премија; (7) правилник о формирању и начину обрачуна математичке резерве (само за животна осигурања); (8) правилник о формирању и коришћењу резерви за учешће у добити (само за животна осигурања); (9) правилник о начину утврђивања дела техничке премије за исплату насталих неисплаћених обавеза (резевисане штете); (10) правилник о формирању и коришћењу резерви за изравнавање ризика (само за неживотна осигурања); (11) правилник о условима и начину саосигурања и реосигурања; (12) правилник о условима и начину остваривања регреса; (13) правилник о поступању са обрасцима евиденције о полисама; (14) други општи акти. У целини узев, при изради наведених општих аката пословне политике овлашћени актуар има водеће креативно место и улогу, односно само овлашћени актуар може да припреми податке, рачунице и ставке у овим општим актима, а све остале од оснивача ангазоване струке (правна, економска и др.) могу да помогну овлашћеном актуру у припреми прописаног.

Поред општих аката пословне политике из претходне тачке, члан 40 ЗОС-а је предвидео да се уз захтев оснивача будућег друштва за осигурање обавезно подноси – пословни план будућег друштва за

осигурање. Пословни план будућег друштва за осигурање из члана 40 ЗОС-а обухвата, и то: (1) основе пословне политике; (2) групу или врсту послова осигурања за коју се тражи дозвола; (3) програм реосигурања; (4) износ очекиване маргине солвентности, утврђене у складу са одредбама овог Закона; (5) планирани износ трошкова оснивања и начин покрића тих трошкова; (6) план ликвидности друштва; (7) елаборат о очекиваним резултатима пословања са мишљењем актуара за трогодишњи период, а нарочито очекивани приход од премије, очекивани расход по основу штета и износ техничких резерви и резерви утврђених у складу са овим Законом, очекиване вредности и њихове изворе и предрачун трошкова спровођења осигурања, са оценом економске оправданости оснивања у односу на величину и структуру тржишта. Изложени делови и целина пословног плана из члана 40 ЗОС-а упућују на закључак да је пословни план будућег друштва за осигурање свеобухватан елаборат заснован на низу статистичких података из прошлости, помоћу којих ће овлашћени актуар рачунски приказати будуће послове осигурања друштва за осигурање. У том смислу, може се рећи да овлашћени актуар представља „очи“ друштва за осигурање усмерене ка будућности, а у ретровизору тог актуарског погледа остали су статистички нивои о пословима осигурања, математичке формуле, рачун учесталости штета и др.

У основаном друштву за осигурање овлашћени актуар има низ статусно важних права и дужности на почетку, у току и на крају пословне године. У току целог ЗОС-а статусно важна права и дужности овлашћеног актуара изражавана су путем синтагме – давање мишљења овлашћеног актуара – што није најадекватнији правни израз за оно што овлашћени актуар стварно ради. Шта чини структуру датог мишљења овлашћеног актуара прецизирано је у члану 182 ЗОС-а (ст. 1 и 2), а уз то прецизирање обавезани су надлежни органи друштва за осигурање да у поступку доношења и утврђивања општих аката пословне политике разматрају мишљење овлашћеног актуара (став 3). По мишљењу потписника овог рада, законодавац није чврсто повезао надлежни орган друштва за мишљење овлашћеног актуара. Другим речима, у пракси може да се догоди да мишљење овлашћеног актуара надлежни орган друштва само прими к знању, што је такође облик разматрања мишљења актуара, а значи да се надлежни орган друштва ставио у стручним питањима изнад овлашћеног актуара. По основу члана 182 став 1 ЗОС-а овлашћени актуар даје мишљење о: (1) начину израчунавања тарифа премија; (2) томе да ли су техничке резерве образоване у складу са овим Законом; (3) актима пословне политике у поступку доношења и у поступку њихове примене, односно измена и допуна; (4) финансијским извештајима и годишњем извештају о пословању друштва; (5) извештају

о спровођењу политике саосигурања и реосигурања; (6) томе да ли је математичка резерва резерва израчуната у складу са Законом; (7) преносу портфеља осигурања. Такође, овлашћени актуар израчунава маргину солвентности и даје мишљење о њој, разуме се, у случају да је ту маргину утврдио други овлашћени актуар (члан 182 став 2 ЗОС-а). У делокруг послова овлашћеног актуара спада да управи и надзорном одбору предложи мере за отклањање неправилности, ако уочи неправилности у пословању друштва (члан 184), а обавеза друштва је да обезбеди овлашћеном актуару стални и несметан приступ подацима о пословању тог друштва (члан 185). Из изложеног несумњиво је да овлашћени актуар има на почетку, у току и на крају пословне године низ статусно важних права и дужности у погледу целокупног пословања друштва за осигурање. То од овлашћеног актуара захтева да прати пословање друштва, да припрема статистичке податке о појединим пословима осигурања тог друштва и припрема извештаје за НБС, прати статистику НБС о пословима осигурања, које практикује то друштво и целокупна делатност осигурања (на пример, у погледу послова аутоосигурања и др.), као и кретања у привреди и финансијама у националним и интернационалним размерама. По мишљењу потписника овог рада, датом мишљењу овлашћеног актуара законодавац није дао праву улогу, ону одговорност и тежину, коју то мишљење реално носи или може да донесе. Правни аналитичар ЗОС-а може да стекне утисак да је овлашћени актуар рутински нормиран.

Поред неспојивости послова овлашћеног актуара са пословима у управи и надзорном одбору друштва, ЗОС је увео још једну статусноправну новину за овлашћеног актуара. По изричитој одредби ЗОС-а – овлашћени актуар је самосталан и независан у вршењу послова, а послове врши у складу са Законом, правилима актуарске струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком. Ту статусноправну новину било је лако изразити у ЗОС-у, али није било, нити ће бити, лако спроводити у пракси, како за овлашћеног актуара у друштву за осигурање, тако и за овлашћеног актуара, ангажованог или запосленог у НБС. Отуда, једна од интенција ЗОС-а је била да регулише конфликтне животне ситуације у којима може да се нађе овлашћени актуар само у друштву за осигурање. У том погледу регулисане су две ситуације: прва је кад дође до неслагања или спорења између овлашћеног актуара и надлежног органа друштва за осигурање, а друга је кад дође до неслагања или спорења између овлашћеног актуара и овлашћеног ревизора у функцији спољне ревизије. ЗОС је регулисао начин на који НБС решава те спорне ситуације. До тих ситуација може да дође, како у току вршења редовног управног надзора од стране НБС, тако и у току вршења инспекцијског надзора од стране инспектора НБС у друштву за осигурање. Прва ре-

гулисана ситуација у ЗОС-у је случај кад надлежни орган друштва за осигурање не прихвати мишљење овлашћеног актуара (члан 191). Тада је друштво за осигурање у законској обавези да пријави случај НБС најкасније у року од 15 дана и да у пријави изнесе разлоге због којих надлежни орган друштва није прихватио мишљење актуара, а НБС може да донесе решење, којим ће наложити предузимање одговарајућих мера. Друга регулисана ситуација у ЗОС-у је случај када је спољна ревизија обелоданила негативан извештај о финансијском извештају друштва, а овлашћени актуар тог друштва се није сложио са негативним извештајем спољне ревизије (чл. 192, 193, 194 и 195). У другој ситуацији, односно у члану 192 став 2 ЗОС-а је предвиђено да је овлашћени актуар дужан да преиспита своје мишљење поводом негативног извештаја спољне ревизије у законом утврђеном року и да о томе обавести надлежни орган друштва за осигурање, који је усвојио раније управо тај финансијски извештај. Ако овлашћени актуар после преиспитивања остане при свом ранијем мишљењу, односно не слаже се и даље са негативним извештајем спољне ревизије, друштво за осигурање је дужно да одмах о томе обавести НБС (члан 193), а пред НБС регулисана су у ЗОС-у три излаза из ове ситуације. По члану 194 ЗОС-а НБС може или да се сложи са мишљењем овлашћеног актуара или да се сложи са извештајем спољне ревизије или пак да изрази сопствено мишљење, после чега обавештава друштво за осигурање о нађеном. У сваком случају НБС ће решењем наложити друштву за осигурање да предузме мере за отклањање уочених неправилности, с тим што је друштво дужно да поступи по том решењу и о томе писмено обавести НБС у примереном року. Најзад, по члану 195 ЗОС-а НБС је овлашћена да проверава мишљење овлашћеног актуара и то на тај начин што ће одредити другог овлашћеног актуара да провери исправност раније датог мишљења првог овлашћеног актуара. У вези са свим наведеним одредбама ЗОС-а треба подсетити да се цео овај управни поступак води у складу са чланом 86в Закона о Народној банци Србије.

ЗОС је регулисао место и улогу овлашћеног актуара од тренутка подношења захтева за оснивање друштва за осигурање до евентуалног одузимања дозволе за рад друштву за осигурање. Такође, ЗОС је регулисао активности, место и улогу, овлашћеног актуара у друштву за осигурање на почетку, у току и на крају пословне године. У ЗОС-у је регулисано место и улога овлашћеног актуара друштва за осигурање у спорним ситуацијама, било да је до спорне ситуације дошло услед неслагања или спорења овлашћеног актуара друштва за осигурање са надлежним органом тог друштва, било да је до спорне ситуације дошло услед неслагања или спорења овлашћеног актуара друштва за осигурање са негативним извештајем спољне ревизије тог друштва. Међутим, није

се настојало у ЗОС-у да се пропишу обавезе и утврде одговорности овлашћеног актуара, ангажованог или запосленог у НБС, поводом наведених спорних ситуација. У ЗОС-у постоји очигледна неравнотежа у прописивању статусних права и обавеза овлашћених актуара, ангажованих у друштву за осигурање над којим се врши надзор и статусних права и обавеза овлашћених актуара, који врше надзор над првим. Ово стога, што једног актуара може да надзире само други актуар, а трећа лица не говоре исти „језик“. Дакле, регулисањем места и улоге овлашћеног актуара у ЗОС-у осветљена је једна страна медаље, али постоји и друга страна медаље, односно остао је знатан нерегулисани или неосветљени простор за место и улогу овлашћених актуара у осигурању Србије.

Попуњавању правне празнине поводом спорова у којима учествују овлашћени актуари друштава за осигурање и овлашћени актуари, ангажовани или запослени у НБС, могло се приступити већ више пута, с обзиром да је од доношења ЗОС-а прошло шест година, а не чекати нови статусни закон из материје јединственог надзора над финансијским системом (укључив осигурање). Другим речима, није било никаквих уставноправних ни законодавноправних сметњи да се у ЗОС или будући закон о јединственом органу за надзор над финансијским делатностима (укључујући и осигурање) угради један или више алтернативних начина решавања спорова (скраћено: АРС). Тиме би био у односу на спорне ситуације повезане с овлашћеним актуарима на законом прописан начин попуњен нерегулисани простор за место и улогу овлашћених актуара, ангажованог или запосленог у НБС, а био би конституисан неутрални миритељ или неутрални арбитар, односно омбудсман осигурања, јер НБС није, нити може да буде, неутрални АРС. Нема много овлашћених актуара, који су стекли звање у Србији и чије су стручне референце познате, тако да би у смислу АРС неутрално стручно тело, на пример Удружење актуара Србије, могло у свом гласилу „Актуар“ или у службеном гласилу РС да отштампа јавну листу овлашћених актуара. Из јавне листе странке у спору могле би да изаберу неутралног миритеље или неутралне арбитре, односно омбудсмана осигурања, кога би институционално конституисао закон. Актуари, који су звање стекли у иностранству и којима је НБС признала диплому стечену у иностранству,¹² а да нису полагали испит пред Комисијом НБС, могли би такође да буду увршћени у јавну листу овлашћених актуара Удружења актуара Србије. У привредно развијенијим бившим републикама СФРЈ, од

12 На основу тач. 12 и 13 Одлуке о условима за стицање звања овлашћеног актуара (*Службени гласник РС*, бр. 104/2006 и 3/2011) регулисано је питање признања одређених диплома страних факултета овлашћеним актуара. По мишљењу потписника овог рада, питање признања диплома је материја из домена међународног уговора и закона, а не подзаконског општег акта НБС.

пре десет и више година, примењивано је у осигурању више облика АРС. Изостављање АРС-а приликом израде ЗОС-а показује да су начинили пропуст домаћи стручњаци и „експерти Светске банке и других међународних организација (IFC, USAID)“. Иначе, у упоредном праву осигурања познати су примери закона из материје осигурања, којима је регулисано место и улога овлашћених актуара (и других посебно стручних лица), ангажованих или запослених у органу за надзор над делатношћу осигурања.¹³ И пре доношења ЗОС-а у стручној осигуравајућој јавности били су присутни бројни предлози Друштва актуара¹⁴ у правцу савременог регулисања места и улоге овлашћених актуара у делатности осигурања, који су остали изван елементарне пажње и домаћаја регулативе ЗОС-а и подзаконских општих аката донетих на основу ЗОС-а.

V Закључци

1) Закон о осигурању регулисао је место и улогу овлашћеног актуара у друштву за осигурање, почев од оснивања новог друштва током целокупног живота тог друштва, као и место и улогу овлашћеног актуара на почетку, у току и на крају пословне године. Такође, регулисане су спорне ситуације у односу на неслагање и спорење између овлашћеног актуара друштва за осигурање и надлежног органа тог друштва, као и спорне ситуације у односу на неслагање и спорење између овлашћеног актуара друштва за осигурање и негативног извештаја спољне ревизије тог друштва. У свим овим спорним ситуацијама Закон о осигурању је предвидео надлежност Народне банке Србије, као да је миритељ или арбитар или омбудсман осигурања.

2) Предлаже се да се или новелира Закон о осигурању или у Нацрт закона из материје јединственог надзора над финансијским системом (укључујући и осигурање) угради неколико облика алтернативних начина решавања спорова (АРС). Ти облици АРС решавали би у пракси спорне ситуације између овлашћених актуара друштава за осигурање и надлежних органа тих друштава, као и између овлашћеног актуара друштва за осигурање и спољне ревизије тог друштва. Ти облици АРС

13 Закон о друштвима за осигурање (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 66/2005) у члану 15 став 4 предвидео је право и обавезу Агенције за надзор осигурања Републике Српске да изда листу стручних лица која су овлашћена да спроводе контролу у складу са овим чланом. Стручна лица су правници и овлашћене рачуновође, ревизори и актуари. Напомиње се да је тема овог члана контрола друштва за осигурање.

14 Председништво друштва актуара, „Предлог измена и допуна Закона о осигурању имовине и лица“, *Ревизија за право осигурања*, бр. 3–4/2002, стр. 46–48.

преузели би из Закона о осигурању досадашње место и улогу Народне банке Србије у споровима у вези са овлашћеним актуарима.

Slobodan ILIJIĆ

Research Fellow, Member of the Presidency of the Lawyers Association of Serbia

LEGAL AND STATUS ISSUES CONCERNING ACTUARIES IN INSURANCE IN SERBIA

Summary

This study deals with actual legal status of actuaries in comparative insurance law and describes legal and status characteristics. Also, the author analyzes regulated and non-regulated aspects of authorized actuaries in the current Insurance Law. It is stated in Conclusions that an authorized actuary in insurance companies has a predominant role during the whole life of this company. If any dispute arises in financial operations between an authorized actuary and management of the insurance company, The National Bank of Serbia intervenes as per the Insurance Law as a mediator or arbitrator or ombudsman in insurance. Furthermore, if disputes arise between an authorized actuary and an outside auditor in respect of his negative opinion, the National Bank of Serbia intervenes again. The author suggests that instead of the National Bank of Serbia an independent body should be established to mediate or arbitrate in this kind of disputes.

Key words: *authorized actuary, insurance company, legal and status issues.*